

NR 2 | 2023

AKTUELLT MAGASIN OM BIBLIOTEKSFRÅGOR
FRÅN VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

noll27

PRENUMERERA
för endast 300 kr/år
(150 kr inom VGR)

TEMA

Biblioteken och demokratin

Profil: Anna Troberg
En helt vanlig sagostund
Fyrtorn för demokratifrågor

Innehåll nr 2 2023

- 3 Bibliotekens demokratiska funktion**
Kajsa Lunde om bibliotekets roll
- 4 Kungliga biblioteket om biblioteksplaner**
Ett verktyg att hålla kursen med
- 6 Fokus på demokrati och delaktighet**
Landskrona stadsbibliotek – fyrton för demokratifrågor
- 9 Uppdaterat folkbiblioteksmanifest**
Om senaste versionen av manifestet
- 10 Viktiga ideal**
Innebörd och utveckling av principen armlängds avstånd
- 12 En helt vanlig sagostund**
Inställd sagostund i Trelleborg väckte många känslor
- 16 Hallå där...**
...kulturminister Parisa Liljestrand om armlängds avstånd
- 17 Lokal demokrati**
Forskningsprojekt i en global värld
- 18 Kungsbacka satsar på demokratiarbete**
Demokratibibliotekarié jobbar med Demokratisk Frizon för Alla
- 22 Fängslande litteratur på Kungälv's bibliotek**
Projekt lyfter yttrandefrihet och demokrati
- 24 Gemensamma riktlinjer ska ge självförtroende**
Integrerat Digidelcenter i Götene
- 26 Riktlinjer definierar digital hjälp**
Biblioteken i Umeå
- 27 Ansökan om tillträdesförbud**
Stockholms stadsbibliotek om ny lag i praktiken
- 28 Rum för sociala sammanhang**
Studie jämför museets och bibliotekets sociala rum
- 30 Ordförande som agerar bromskloss**
DIKs Anna Troberg vill göra skillnad
- 35 Om jag hade ett bibliotek**
Gunnar Wetterberg om bibliotekets roll i den svenska demokratin

noll27

Biblioteksmagasin noll27 ges ut av Västra Götalandsregionen och Förvaltningen för kulturutveckling. Noll27 ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor. Namnet noll27 har en länk till klassifikationssystemet Dewey där koden 0.27 är koden för allmänna bibliotek, arkiv och informationscentrum.

KONTAKT

noll27

Förvaltningen för kulturutveckling
Västra Götalandsregionen
Tel växel: 010-441 00 00
redaktionen@noll27.se
noll27.se

ANSVARIG UTGIVARE

Helén Andersson

REDAKTION

Helén Andersson, redaktör
Annsofie Andersson, journalist

REDAKTIONSRÅD

Bibliotek och litteratur,
Förvaltningen för kulturutveckling

ART DIRECTOR/GRAFISK FORM

Gabriella Kalmar

OMSLAGSFOTO

Anna Troberg
Foto: Helén Andersson

TRYCK

ByWind
Issn-Nummer 2002-4649

PRISER

För prenumeranter i Västra Götalandsregionen är kostnaden **150** kronor per år och för övriga **300** kronor per år. Du kan även ta del av tidningen digitalt.

PRENUMERATION

Förvaltningen för kulturutveckling i VGR tittar på möjligheterna till en ny hemsida och ett utvecklat innehåll för noll27. Från och med 2023 införs en avgift för tidningen. Oavsett om du prenumererat tidigare, eller inte, behöver du starta en ny prenumeration. Mer info på vregion.se/kulturutveckling/noll27.

Vi hoppas att **alla** intresserade, biblioteksanställda, politiker och tjänstemän inom kultur- och utbildningssektorn fortsätter att prenumerera.

Daniella Brummer Pind,
Enhetschef för Bibliotek och litteratur
daniella.pind@vregion.se

Bibliotekens demokratiska funktion

Demokrati är inte enkelt. Att en demokrati ska fortsätta fungera bra av sig självt är inte självklart. Miljontals små viljor utser representanter som sedan enas någorlunda och ser till att få ihop något som förändrar samhället, inte nödvändigtvis till det bättre. Demokrati är bråkigt. Krångligt. Långsamt. Mitt i detta krångel befinner sig biblioteken, som ska »verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning«. Antalet människor som lever i demokratier är på nedgång i världen och i de som finns är ifrågasättande av demokrati vanligare nu än tidigare. Dessvärre är det ju så förvirrande att det i en fungerande demokrati också måste finnas plats för ifrågasättande av det rådande styrelseskicket. Biblioteken måste hitta sätt att fungera i denna paradox, och jobba med den – inte trots den.

Egentligen är väl bibliotek ett medel för att demokratin ska fungera – man arbetar för att skapa ett mer jämlikt samhälle där alla har samma möjligheter att få tillgång till kunskap och kultur. Ofta är rollen som »demokratis skattkammare« självpåtagen, och stolt buren, men det har blivit en svår roll att ta utan att samtidigt bli en kulturpolitisk slagpåse. Bibliotek är fantastiska i sitt omfamnande av alla åsikter, kulturer och typer av människor. Tyvärr innebär denna öppenhet också en gränslöshet som kan vara svår att hantera. Behovet av bibliotek som pysventil för spänningar är större än någonsin i ett alltmer polariserat samhälle. Det är viktigt att det finns platser där meningsmotståndare kan mötas i konstruktiva konflikter, i stället för att det blir slagsmål på

torget. Men hur ett sådant gränslöst rum ska fungera i praktiken, och hur någon ska palla med att jobba där, är inte helt självklart.

Det är just det som har satt bibliotekens demokratiska funktion i spel de senaste åren. Befolkningen har behov av öppna rum, av samhällsservice, av mötesplatser, men i takt med att allt fler aktörer har stängt igen och dragit ner har biblioteken stått kvar och börjat skälva. Bibliotek har tagit på sig fler och större roller utan att få utökad budget för att möta en sådan utveckling. Det är inte ens säkert att de aktörer som dragit ner på sin service vet om att biblioteket nu tagit över som resebyrå, debattarrangör, kopieringstjänst, ungdomsgård, it-stöd, medborgarkontor, bank, arbetsförmedling, socialkontor och migrationssamordnare. Om biblioteket löser alla problem (näja) – varför ska någon annan gå in och ta ansvar då? Biblioteken gav samhället lillfingret, och det tog hela handen. Som följd har biblioteken blivit stökigare, personalen tård, och uppdraget betydligt mer oklart.

Trots att bibliotekens värde ligger i deras öppenhet är det där skon nu klämmer. Kan biblioteket fortsätta vara ett lika öppet rum i dagens samhälle? Är personalen med på vad det innebär? Finns det resurser, kompetens och beredskap att försvara bibliotekets verksamhet, eller hantera extrema politiska åsikter i biblioteksrummet? Finns det strategier, och konkreta aktiviteter, som tjänar till att främja fri åsiktsbildning? För att biblioteket inte ska tappa trovärdighet som demokratisk institution, och i förlängningen bidra till ett tappat förtroende för demokratin som

helhet, måste det demokratifrämjande arbetet in i verksamhetsplaneringen på ett mycket mer konkret plan. Det kan inte innebära att stänga dörrar, och hålla vissa åsikter utanför rummet, av rädsla för konflikt. Verksamheterna måste vara uppbyggda på ett sätt som tillåter utbyte mellan alla de meningsmotståndare som finns utanför dörrarna, i samhället. För att kunna jobba aktivt med att värna demokratin, och samtidigt upprätthålla en god arbetsmiljö, krävs ett större erkännande av vilka problem som ställer bibliotekets demokratiska funktion på sin spets idag.

Kajsa Lunde

Konsulent bibliotek med inriktning MIK och demokratifrågor
Förvaltningen för kulturutveckling,
Västra Götalandsregionen

Biblioteksplanen — ett verktyg som ska hjälpa till att hålla kursen

---

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON | BILD: PRIVAT

När diskussioner om armlängds avstånd uppstår kan biblioteksplanen vara en hjälp att hålla riktningen.

– Det handlar om att placera en biblioteksplan på strategisk nivå, så att de politiska besluten hamnar på rätt nivå, säger Anna-Stina Takala, handläggare på Kungliga biblioteket.

Kungliga biblioteket, KB, har ett uppdrag att följa upp de kommunala och regionala biblioteksplanerna, både vad de innehåller och hur de används. I år tittar man närmare på hur planerna används och man har intervjuat bibliotekschefer i tio kommuner runt om i landet.

– Många anger att bibliotekslagen ger något att hålla sig i, den har exempelvis tydliga skrivningar om vilka grupper man ska prioritera. En del anger att biblioteksplanen är ett viktigt dokument i dialogen med politiken. Ett flertal upplever att de har en bra dialog, men det förekommer också att det sker saker som man ser som problematiskt, berättar Anna-Stina Takala.

Måla med stora penseldrag

Bibliotekslagen är tydlig och viktig i arbetet för många, hur kan då biblioteksplanen bli ett verktyg för att hålla den riktning i verksamheten som bibliotekslagen föreskriver? Enligt Anna-Stina handlar det om att måla med stora penseldrag och försöka undvika att hamna i detaljer.

– Det handlar om en inriktning på verksamheten. Till exempel »Vi vill rikta in oss på att arbeta med läsfrämjande för barn med funktionsnedsättning« eller »vi vill införa ett barnrättsperspektiv i alla verksamhetsbeslut som rör barnen inom biblioteket«. Sådana formuleringar kan man använda sig av.

Programverksamhet och medieplaner är två exempel på områden där man kan tänka att tjänstemännen är bäst på att

besluta. Exempelvis planer för vad man har för kvalitetskriterier när man köper in litteratur eller vilken litteratur man vill prioritera – där bör professionen fatta besluten, säger Anna-Stina.

– Om politiken ska besluta om en medieplan kommer vi in på detaljnivå, då riskerar man att de kan besluta att viss typ av litteratur inte ska köpas. Man kan till exempel tänka sig att inte inkludera en medieplan i biblioteksplanen. Den kan man ha som en separat plan som kanske beslutas om i bibliotekets ledningsgrupp.

Ta stöd i grundlagen

Att politikerna får tänka i de större penseldragen kan gynna biblioteksverksamheten tror Anna-Stina. Det kan höja den politiska diskussionen till att inte handla om öppettider, utan om vad man vill att biblioteket ska bidra med i sin kommun.

Om man som tjänsteman skulle känna sig ifrågasatt av politiker kan man finna stöd på fler ställen än i bibliotekslagen. Man kan även luta sig mot en av våra grundlagar, regeringsformen, säger Anna-Stina Takala. Biblioteksverksamhet i kommunerna är en offentlig verksamhet och därmed ett sätt att utöva den offentliga makten. I regeringsformens andra paragraf står det att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

– Här nämns bland annat mänskliga rättigheter och att man ska motverka

diskriminering. Bibliotekslagen knyter i sin tur an till regeringsformen. Lagen säger tydligt vilka grupper som biblioteken ska prioritera och berättar om bibliotekens demokratiska uppdrag. Här kan man som bibliotekschef ta stöd i sådana formuleringar, menar hon.

Legitimitet ger kraft i argumenten

Utifrån de samtal Anna-Stina har haft med bibliotekschefer kan hon konstatera att tankarna på att behöva tänka kring armlängds avstånd finns med i bakgrunden hos många. Man kan vara rädd att det ska uppstå situationer där man gör avsteg från den vanliga demokratiska beslutsgången i en kommun och hur man då ska hantera det.

Det är svåra saker att hantera som chef, men det finns en del man kan förbereda sig kring om sådana diskussioner uppstår. Dels kan man hänvisa till regeringsformen, men man kan också arbeta med hur man får legitimitet för själva arbetsprocessen när man tar fram en biblioteksplan.

– Ta in synpunkter från många olika grupper i kommunen. Om det är säkert ställt att många kommuninvånare har fått inflytande på biblioteksplanen har man en väldig kraft i sin argumentation. Då väver man också in de demokratiska processerna i arbetet med att ta fram en plan, på det sättet kan biblioteken bidra till demokratiutvecklingen lokalt. ■

Anna-Stinas tre tips när du ska skriva biblioteksplan:

1. Använd KBs hemsida. Där finns tips och vägledning genom hela arbetsprocessen för den som ska skriva en biblioteksplan: kb.se/biblioteksplaner
2. Sök stöd hos din regionala biblioteksverksamhet. Kanske kan de samla en grupp bibliotekschefer för att kunna ta stöd av andra kommuner och chefer som håller på med liknande arbete?
3. Lita på den expertis du har som bibliotekschef och bibliotekarie. Våga också lita på att bibliotekslagen gäller. Den är något att hålla i och bra att utgå ifrån när man har dialog med politiken.

Fokus på

DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET

På Landskrona stadsbibliotek tar man sig an demokratiuppdraget på samma sätt som man tar sig an andra uppdrag i bibliotekslagen. Och genom projekt som Låna en Demokratiambassadör och Demokrati och delaktighet, hoppas man bli ett fyrtorn för demokratifrågor på bibliotek i hela världen.

TEXT: HELEN ANDERSSON | BILD: PRIVAT

– Det svåra med det här arbetet är att bibliotek ofta inte jobbar lika konkret med demokratifrågan som med till exempel fjärrlån. Och kanske att det uppfattas som ett mer teoretiskt och filosofiskt arbete, säger Martin Memet Könick, bibliotekschef i Landskrona stad och chef för avdelningen Bibliotek och demokrati. Ett namn som tydligt signalerar Landskronabibliotekens fokus på arbetet med demokratiuppdraget.

– Att mer formellt använda demokratibegreppet har redan gjort att vårt demokratiarbete är mer synligt för alla.

Demokratiambassadör

Inför valet hösten 2022 genomförde biblioteket i Landskrona projektet Låna en demokratiambassadör. Ett utåtriktat och uppsökande projekt där huvudsyftet var att nå förstagångsväljare oavsett ålder. Vem som helst kunde låna en ambassadör, men mycket uppsökande skedde i föreningar och organisationer där ambassadören pratade om delaktighet och hur man deltar i en demokrati.

– För att sänka tröskeln och öka känslan av delaktighet kunde de till exempel vid ett besök ha med sig rekvisita för att konkret visa hur det går till i en vallokal, säger Martin och berättar att ambassadörerna rekryterades i en rekryteringsprocess där stor vikt lades vid person och att skapa ett projektteam med olika bakgrund och kompetenser.

Långsiktigt arbete

Ett övergripande syfte med demokratiarbetet på biblioteket, menar Martin, är att vara en sammanhållande och framtidspo-

sitiv kraft för att bistå utvecklingen av det demokratiska samhället och få med alla på demokrati- och samhällsbygget.

– Om vi inte förstår vad demokrati är känner vi oss inte delaktiga och polariseringen ökar. Så vi bestämde ganska snabbt att efter ambassadörprojektet jobba mer långsiktigt i ett nytt projekt som handlar om demokrati och delaktighet.

Det nya projektet är ett utforskande projekt där man vill titta på hur man kan utveckla en modell för att konkret jobba med demokratifrågor på biblioteket. Metoden handlar om att ta fram en struktur för ständig dialog med andra aktörer, om delaktighet på olika sätt beroende på grupp. Första delen i projektet handlade om en delaktighetsprocess kring bibliotekets nya biblioteksplan.

– En av demokratiambassadörerna, tillika projektledare för det nya projektet, har tillsammans med projektgruppen genomfört en enkätundersökning som handlar om biblioteket, samt fört dialog på olika sätt med såväl barn som politisk nämnd. Jag blev väldigt förvånad, men också glad, att en stor del angav att det är viktigt att biblioteket jobbar med demokratifrågor, säger Martin och berättar att responsen på enkäten också har fungerat som underlag i arbetet med ny biblioteksplan.

En av de kommande faserna i projektet tar form hösten 2023, och kommer att vara väldigt konkret när biblioteket testar delaktighet i utformningen av ett rum på biblioteket. Genom både en riktad och en allmän inbjudan kommer deltagarna att få delta i workshops och möjlighet att uttrycka hur de vill att rummet ska utformas och användas.

– Om man verkligen vill prata med olika människor måste det vara på olika sätt, så nu kommer deltagare som kanske är bättre på att uttrycka sig på andra sätt än via språk, också få möjlighet att bygga prototyper på olika sätt. Man kan inte bara ha ett sätt att föra dialog på, och vi vill inte bara hitta en metod att checka av delaktigheten på.

Fyrtorn med globalt perspektiv

Genom sitt arbete i den stående kommittén för Public Library Section inom IFLA, har Martin tillsammans med kollegor i Sverige och Norge startat en undergrupp för specifikt demokratiarbete på folkbibliotek. Gruppen har haft ett första möte och medlemmar från bland annat Finland, Singapore och USA har anslutit.

– Jag ser ett stort värde och ett samband att jobba både lokalt, nationellt och internationellt. Att sprida sitt eget arbete samtidigt som man tar in tankar från omvärlden. Det berikar verksamheten.

Gruppen inom IFLA kommer att jobba på samma sätt som biblioteket i Landskrona, men med ett globalt perspektiv. Martin hoppas att arbetet ska leda till konkreta handböcker som kan vara stöd för bibliotekens arbete med demokrati och delaktighet i olika länder.

– Arbetet inom IFLA är också ett sätt att konkret visa att biblioteket i Landskrona gör något värdefullt, och min förhoppning är att biblioteket ska bli ett fyrtorn för andra bibliotek i världen. En ambassadör för demokratifrågor på bibliotek. ■

– Om vi inte förstår vad demokrati är känner vi oss inte delaktiga och polariseringen ökar. Så vi bestämde ganska snabbt att efter ambassadörprojektet jobba mer långsiktigt i ett nytt projekt som handlar om demokrati och delaktighet.

MARTIN MEMET KÓNICK
Bibliotekschef, Landskrona stad

UPPDATERAT FOLKBIBLIOTEKSMANIFEST

IFLA och Unesco utarbetade det första Folkbiblioteksmanifestet 1949. Sedan dess har det varit ett stöd för bibliotek världen över. För att hålla sig relevant och följa folkbibliotekens verklighet och uppdrag har det reviderats ett antal gånger och i juli 2022 lanserades den senaste version.

SAMMANSTÄLLNING: HELEN ANDERSSON

Noll27 ringde upp Martin Memet Könick, bibliotekschef i Landskrona stad, som varit med i arbetsgruppen för uppdateringen av folkbiblioteksmanifestet.

Vad är uppdaterat i det senaste Folkbiblioteksmanifestet?

– Det är inga stora förändringar, manifestet ska spegla folkbibliotekens roll som en levande plats i en föränderlig värld där ett uppdaterat dokument ger mer tyngd än dokument med några år på nacken. Bland annat betonas folkbibliotekens roll för hållbar utveckling och betydelse för samhällets övergripande kunskapsutveckling.

Manifestet har fått kritik för att vara luddigt. Bland annat menar Ola Pilerot i en artikel i Biblioteksbladet att manifestet har ett västvärldsperspektiv och som saknar koppling till läsning och kulturella aspekter av biblioteksverksamhet. Vad säger du om det?

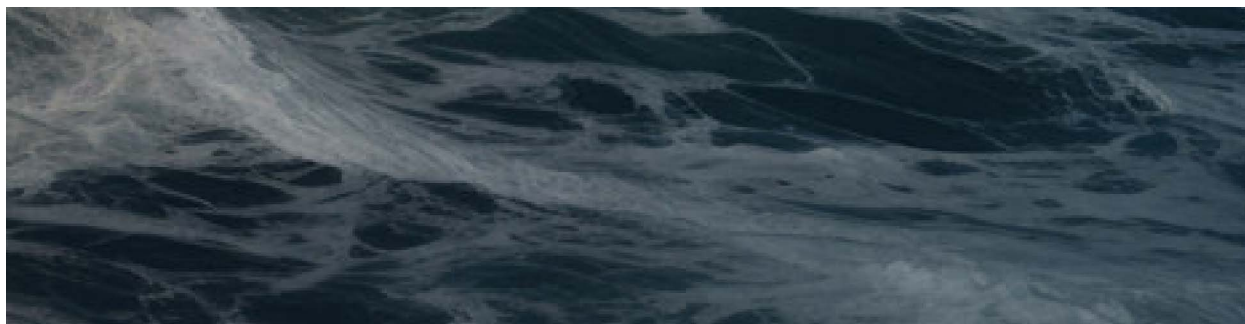
– Jag tycker det är ett välbalanserat och bra dokument. Vi i arbetsgruppen har jobbat aktivt och tittat på olika aspekter och det är väldigt många röster som har reflekterat och arbetat med det. I ett sådant här dokument får man väga fördelar med nackdelar och hur starkt vissa saker väger mot varandra. Det ska ju också vara saker som ratificerats av IFLA och Unesco.

Hur kan man använda Folkbiblioteksmanifestet i sitt vardagliga arbete på biblioteket?

– Min starka tro är att Folkbiblioteksmanifestet kan vara ett stärkande stöd i de länder där man inte har några riktlinjer eller bibliotekslagar för arbetet på folkbibliotek. Om man jobbar med beslutsfattare och politiker som inte har någon insikt i bibliotekets roll, ger manifestet och Unesco tyngd åt arbetet.

Även i Sverige och Norge där vi har bibliotekslagar kan manifestet vara betydande när man till exempel ska skriva sin biblioteksplan. ■

VIKTIGA IDEAL

Principen om armlängds avstånd har det senaste året hamnat i fokus när lokala politiker runt om i Sverige försökt styra kulturutbudet på bland annat bibliotek. Men hur ser det historiskt ut i Sverige. Hur har innebörden av principen utvecklats och förändrats?

SAMMANSTÄLLNING: HELÉN ANDERSSON

Noll27 ringde upp Pelle Amberntsson, utredare och analytiker på Myndigheten för kulturanalys, som för drygt ett år sedan publicerade kunskapsöversikten *Konsten och kulturens frihet i Norden*.

Man brukar kalla den svenska och den nordiska modellen om armlängds avstånd för Arkitektmodellen. En modell inspirerad av ett brittiskt renodlat armlängdsorgan, en modell som också kallades för mecenatstaten. Hur såg den modellen ut?

– För att säkerställa den konstnärliga friheten lanserade den brittiska ekonomen John Maynard Keynes principen om armlängds avstånd efter andra världskriget. Bakgrunden var erfarenheterna av hur konsten och kulturen använts som propagandaverktyg i både fascistiska och kommunistiska stater, ofta som en del av att fostra befolkningen där man till exempel bestämde vilka böcker som skulle finnas på biblioteken.

Keynes ville säkerställa en organisation som gjorde att politiker inte kunde fatta beslut om konstnärligt innehåll, och ursprungstanken i det brittiska systemet var att finansdepartementet fattade beslut om budgeten för konst och kultur. Sedan skulle det vara upp till experter på det brittiska kulturrådet, det så kallade armlängdsorganet, att självständigt fördela medeltiska modellen. Den brittiska kulturpolitiska modellen har också kallats för

mecenatmodellen, eftersom staten ju i någon mening var mecenat genom att fördela medel, men utöver skulle ha väldigt lite att säga till om.

Hur ser den svenska Arkitektmodellen ut i förhållande till detta?

– Även i Sverige finns idén om att betrakta fristående myndigheter som Kulturrådet eller Konstnärsnämnden som armlängdsorgan. Att staten fördelar medel och sätter vissa budgetramar till olika genrer, och att Kulturrådet eller Konstnärsnämnden har system där sakkunniga från professionen bedömer ansökningar.

Grunden i det svenska systemet har också alltid varit att man haft olika kulturpolitiska mål man försökt balansera mot varandra. Utöver konstnärlig frihet har det sedan 1970-talet också varit ett viktigt mål att skapa jämlika förutsättningar för alla att delta i kulturlivet på olika sätt. Därför har det alltid funnits en styrning mot spridning av kultur i landet, en jämn fördelning mellan kvinnor och män och att medel ska fördelas till olika genrer och konstnärliga uttryck.

Typiskt för Sverige är också att vi har en ganska decentraliserad kulturpolitik med både en statlig nivå, en regional nivå och en kommunal nivå.

BILD: BEATRICE TÖRNROS

– En central idé med det kommunala självstyret är att det ska finnas en nära kontakt mellan medborgare och lokalpolitiker och att politiker på kommunal nivå har ett långtgående ansvar för de beslut som fattas.

PELLE AMBERNTSSON
Utredare och analytiker,
Myndigheten för kulturanalys

På vilket sätt spelar det roll?

– Armlängdsprincipen är svår att tillämpa på kommunal och regional nivå på grund av hur kommuner och regioner är konstituerade i Sverige. En central idé med det kommunala självstyret är att det ska finnas en nära kontakt mellan medborgare och lokalpolitiker och att politiker på kommunal nivå har ett långtgående ansvar för de beslut som fattas. Det är en demokratisk tanke i grunden, men idén om en levande medborgardemokrati krockar här i någon mening med idén om armlängds avstånd när det gäller konst och kultur.

Hur förhåller sig det kommunala självstyret till bibliotekslagen?

– I grunden finns ju samma närhet mellan politik och biblioteksverksamhet som för andra kommunala verksamheter. Så möjligheten till detaljerad styrning finns. Men när det gäller biblioteken är det viktigt att påpeka att det finns en lagstiftning som reglerar kommunens ansvar för biblioteksverksamheten. Här finns en övergripande styrning där man inte kan göra vad som helst på kommunal nivå. Och det är när kommunen agerar på ett sätt som inte är förenligt med bibliotekslagen, det kan bli en konflikt mellan det kommunala självstyret och lagen.

En annan fråga på biblioteksområdet är tjänstemannarollen. Konstnärlig frihet handlar om att politikerna inte ska styra professionen i deras konstnärliga val. Men för professioner som bibliotekarier som både är tjänstemän och kulturarbetarprofession, handlar det också om att de naturligtvis inte heller ska driva politik. Det är en ganska komplex roll som kan behöva diskuteras mer.

Behöver vi prata mer om innebörden av armlängds avstånd och konstnärlig frihet i Sverige?

– Jag tycker ändå att diskussionen finns och har tilltagit, vilket kan ses som ett tecken på att idén om armlängds avstånd är ganska levande i Sverige idag. Men kanske har vi tagit begreppens innebörd lite för givet och inte diskuterat denna tillräckligt. Då kan det finnas en risk att det inte sitter i ryggmärgen hos tjänstemän och politiker på olika nivåer. På regional och kommunal nivå är det bra med en fortsatt diskussion om hur det organisatoriska skyddet mot politisk styrning kan göras så starkt som möjligt inom ramen för det kommunala självstyret. ■

FAKTA

Armlängds avstånd är ett begrepp som härstammar från militär verksamhet där armlängds lucka vanligen används som mått mellan personer vid inrättning i led. Man sträcker fram sin hand och rättar in sig så att luckan till framförvarande blir just en armlängd.

Källa: Wikipedia

FANNY VOIGT
Barn- och ungdomsbibliotekarie, Trelleborgs bibliotek

MIA SCHLYTER
Bibliotekspedagog, Trelleborgs bibliotek

Den planerade sagostunden med dragartister på biblioteket i Trelleborg fick som första bibliotek i Sverige ställas in efter direktiv från en då tillträdande SD-ordförande i kultur- och fritidsnämnden. För personalen blev det starten på en orolig period med många funderingar och känslor.

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

– I början ville jag bara gråta och säga upp mig. Här kan jag inte jobba. Sedan ville jag bara kriga, säger Fanny Voigt, barn- och ungdomsbibliotekarie.

– Det blev mycket oro för framtiden, hur det skulle påverka vårt arbete. Skulle vi behöva fråga om alla arrangemang, måste vi få godkännande på vilka böcker vi läser på våra sagostunder, säger Mia Schlyter, bibliotekspedagog.

Delade meningar

Trots andra biblioteks erfarenheter av hot och inställda föreställningar i samband

med liknande sagostunder, beslöt Fanny och Mia att ändå boka Drag Story Hour och dragartisterna Lady Busty och Miss Shameless till förra vårens sportlovsprogram.

– Vi har ju tidigare haft både brandmän och poliser som läser sagor, så varför inte en dragartist, säger Fanny som ändå, med tanke på den debatt som varit, valde att kontakta sin chef som försäkrade sig om att Fanny och Mia var trygga med situationen och gav dem klartecken.

Vad som sedan hände råder det delade meningar om, men bara några timmar

efter att bibliotekschefen vid ett möte med kommunens kultur- och fritidschef och tillträdande SD-ordförande för kommunstyrelsen dryftat säkerhetsaspekterna kring sagostunden, fick han ett samtal om att den skulle ställas in.

– I olika intervjuer har SD-politikerna sedan uttalat sig om att de inte sagt att den skulle ställas in, men att namnen på artisterna var problematiska och att det var olämpligt. De menar att det var kultur- och fritidschefens tolkning att det skulle ställas in, säger Mia.

– Vi upplevde det som en direkt order från blivande nämndsordförande, säger Fanny och berättar att en upprörd ordförande för kultur- och fritidsnämnden blixtkallade ett extramöte där Sverigedemokraternas

– Det blev mycket oro för framtiden, hur det skulle påverka vårt arbete. Skulle vi behöva fråga om alla arrangemang, måste vi få godkännande på vilka böcker vi läser på våra sagostunder.

ledamöter fick se sig nedröstade och det bestämdes att sagostunden skulle genomföras som planerat.

– De hade ju inte tillträtt så beslutet var dessutom ett formellt fel. Men vad hade hänt om det inte varit det, och vad hade nästa steg blivit, funderar hon.

Många tankar

Under tiden hade Fanny och Mia fått order om att inte prata om förbudet, varken med kollegor, media eller artisterna i Drag Story Hour. Allt för att ingen skulle få höra om det i andra hand. En frustrerande och jobbig period som väckte många tankar och funderingar kring vad beslutet skulle innebära framöver.

– Det var jobbigt att bära på detta, att bara vi två visste. Tankarna snurrade, vad skulle detta kunna innebära, ska vi sluta köpa in böcker om barn som har två pappor, och måste vi få godkänt för vilka böcker vi läser på våra sagostunder, funderar Mia.

– Senare fick vi en del kommentarer kring just begreppet kärnfamilj på sociala medier. Finns det ens några barnböcker med kärnfamiljer, ler Fanny och nämner Pippi Långstrump, Alfons Åberg och Saltkråkan som exempel.

Men de pratade också om sin egen roll, om balansen mellan att vara kommunal tjänsteman och utövare, om relationen kommunallag och bibliotekslag. Tanken på att trotsa förbudet och arrangera sagostunden hade slagit dem, men de konstaterade snabbt att det inte är så enkelt.

– Vi blev tidigt införstådda med att det var trolöshet mot huvudman om vi skulle trotsa en order, och vi diskuterade mycket om man ska riskera sitt jobb för något sådant. Men samtidigt, vill man vara på en arbetsplats som dikterar verksamheten, funderar Fanny.

– Vi måste titta på bibliotekslagen och inkludera alla i vårt arbete. Där står det hur vi ska göra. Det är enda sättet, tillägger Mia.

Sociala medier

När kollegor och artister väl blev informerade, blev beslutet också officiellt och växte snabbt till en riksnyhet. Detta i sin

FAKTA

Reddit är en amerikansk webbplats med nyheter och diskussionsforum. Från februari 2023 rankas Reddit som den tionde mest besökta webbplatsen i världen.

Reddit har uppmärksammats negativt för sin benägenhet att sprida potentiellt farlig desinformation.

Källa: Wikipedia

tur väckte en del troll och både Fanny och Mia är glada över att deras namn inte syn-tes i sammanhanget, och de fick heller aldrig några personliga hot.

– Jag var aldrig orolig för min säkerhet, men jag blev extremt illa berörd över alla kommentarer. Jag var verkligen naiv som trodde jag kände den stad jag vuxit upp i och kunde inte tänka mig en situation lik de vi hört om på andra bibliotek, säger Mia och berättar om kommentarer som »bokar man in de här måste man vara sjuk i huvudet« och »ska ni ta in strippor nästa gång«.

– Framförallt på Reddit har det varit grymt hemska kommentarer som tog mig jätte hårt. Att man på fullaste allvar tror att vi lämnar barnen i knät på en pedofil och går därifrån är sjukt och omyndig-förklarar hela vår profession. Insikten om att en stor del av befolkningen och människor i min omgivning tycker så här tog mig hårt.

– Jag tror inte jag tog det lika personligt, jag blev mer rabi- och arg och tänkte att det här ska ni banne mej inte vinna, konstaterar Fanny.

Säkerhet och lim i låsen

När det så småningom blev klart att de två planerade sagostunden kunde genomföras blev de snabbt fulltecknade och en extra sagostund fick bokas in. Biblioteket var noga med förhandsanmälan och bara en vuxen per barn fick följa med på sagostunden.

Säkerhetsaspekten togs på stort allvar och förbereddes noga i samarbete mellan

– Jag var aldrig orolig för min säkerhet, men jag blev extremt illa berörd över alla kommentarer. Jag var verkligen naiv som trodde jag kände den stad jag vuxit upp i och kunde inte tänka mig en situation lik de vi hört om på andra bibliotek.

kommun, polis och Securitas. Utgångspunkten var att betrakta sagostunden som vilket arrangemang som helst, och om det behövdes säkerhetsvakter skulle de inte synas i biblioteksrummet. Man tackade också nej till en polisbil utanför biblioteket.

– Det skulle ge helt fel bild och fel fokus. Men vi hade extra många kollegor i biblioteksrummet som satte upp böcker, och det fanns en planerad flyktväg för artisterna om det skulle bli nödvändigt, säger Mia som samma morgon som sagostunden skulle vara upptäckte lim i bibliotekets alla dörrlås.

– I både huvudingången och personalingången var låsen smetade med lim. Det måste varit en klåpare som gjort det, för dörrarna är starka så även om det var lite meck var det egentligen aldrig något problem.

– Och vi kan ju inte veta om det var ett sabotageförsök på grund av sagostunden för det fanns inget meddelande. Men det var också det enda avvikande den dagen som annars var en dag av kärlek, tillägger Fanny

Konsekvenser

Hittills tycker både Fanny och Mia att hela processen har påverkat dem i mer positiv än negativ riktning. När de till exempel beställer böcker är de nu mer

medvetna om att inte bli normativ och att få med alla delar.

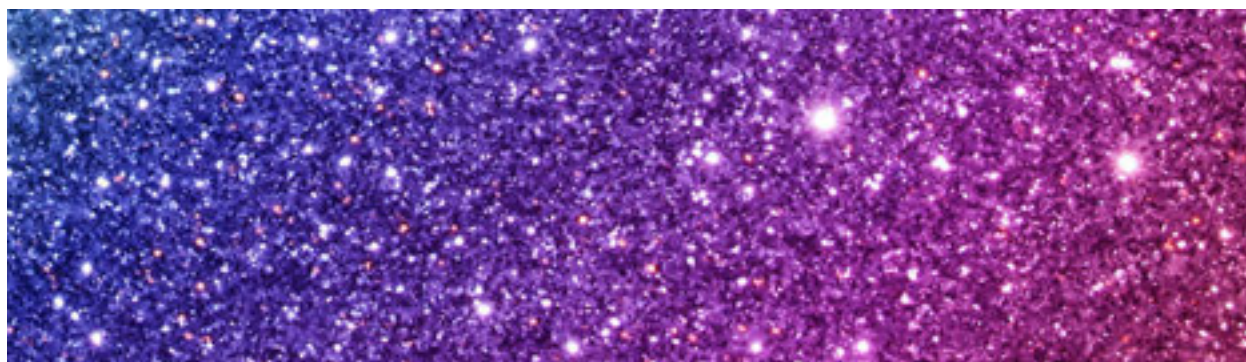
– En skillnad finns det förstås, säger Fanny och berättar om den sagostunden de ska ha på barnens dag i kyrkan under sommaren.

– För två år sedan hade jag inte frågat dem om vi får läsa vilka böcker vi vill. Det gjorde jag nu, men mest för att vara tydlig med att om de hade någon åsikt om det skulle vi inte komma. Så kanske att jag blivit lite mer medveten och tänker ett steg extra.

Både Fanny och Mia säger att de pendlat mellan att känna hopplöshet, vara förbannade och vara ledsna. För att markera gjorde de också varsin KIA-anmälan.

– Så här i efterhand kan jag konstatera att det tog hårt på oss, men också en del av våra kollegor mådde dåligt och tyckte till exempel att det rent emotionellt var otrevligt att stå i disken, säger Fanny som också konstaterar att hon i början bara ville gråta och säga upp sig, men att hon snart insåg att hon ville ta strid, att det är ännu viktigare att fortsätta och bli så inkluderande som möjligt.

– Vi känner oss starkare. Och jag tror man måste vara en kulturkrigare för att jobba på bibliotek idag. Här står vi och oss kan ni inte rubba. ■

PARISA LJLJESTRAND
Kulturminister (M)

Kulturminister Parisa Liljestrand har varit tydlig med att det ska vara armlängds avstånd mellan politiken och kulturens innehåll. Det senaste året har det dock förekommit flera exempel där politiker har haft synpunkter på kulturens innehåll. Noll27 fick känna kulturministern på pulsen med några snabba frågor i ämnet armlängds avstånd.

SAMMANSTÄLLNING: ANNSOFIE ANDERSSON | BILD: NINNI ANDERSSON/REGERINGSKANSLIET

Hur ska du vidmakthålla din »kompromisslösa« hållning när det gäller armlängds avstånd? Kan man lita på att du inte viker dig i den frågan?

– Ja, det kan man göra. Två fel gör inte ett rätt och kulturens innehåll ska vara fritt från politisk styrning från såväl vänster som höger. Därför har regeringen varit mycket tydlig när det kommer till vikten av att upprätthålla armlängds avstånd inom kulturpolitiken. Det framgår av både regeringsförklaringen och Tidöavtalet och upprätthålls i vardagen i alla de konkreta politiska beslut som fattas.

– Vi är olika partier med olika åsikter som ingår i regeringsunderlaget. Just därför är det extra bra att vi i Tidöavtalet har kunnat reglera en rad viktiga frågor, däribland principen om armlängds avstånd. Den gäller och kommer fortsatt att gälla i alla de konkreta beslut som regeringen fattar. Eventuella utspel från enskilda

företrädare som går emot principen kommer inte att påverka besluten.

– År 2021 fastslog Myndigheten för kulturanalys, i rapporten »Så fri är konsten«, att den dåvarande kulturministern ägnade sig åt kulturpolitisk styrning samt att det påverkade eller riskerade att påverka den konstnärliga friheten på ett negativt sätt. Därför har den här regeringen ägnat stor kraft åt att se över regleringsbrev i de verksamheter vi styr, för att säkerställa att konstnärlig frihet ska råda.

När de här frågorna uppstår hamnar det på de lokala biblioteken att hantera dem. Hur kan du som kulturminister stötta?

– Regeringen ser allvarligt på att ett antal händelser på senare tid aktualiserat frågan om hot och hat mot kulturutövare och anställda i kultursektorn. I början av sommaren hade jag ett möte

med bland annat Svensk Biblioteksförning och DIK för att diskutera just denna specifika fråga. Hat, hot och våld mot kulturverksamheter och kulturskapare är helt oacceptabelt. Regeringen arbetar därför kontinuerligt med att se över vilka verktyg som är möjliga att använda eller förstärka för att skydda och stödja dem.

Vad skulle det innebära för kulturen och demokratin om vi inte hade principen om armlängds avstånd?

– Den konstnärliga friheten är en grundförutsättning för en levande demokrati. Den är också en förutsättning för att kulturella och kreativa branscher ska kunna blomstra. Det är helt centralt att kultursektorn fredas från politisering och detaljstyrning. Historien visar att där kulturens frihet inskränks, tummas det också på andra friheter. Kulturen och friheten är varandras förutsättningar. ■

LOKAL DEMOKRATI

Inför valet 2022 testade lokala bibliotek och lokala nyhetsmedier i Västra Götalandsregionen hur de utifrån sina respektive roller kan stärka bland annat den lokala kunskaps- och nyhetsförmedlingen.

OLOF BERGE-KLEBER
Bibliotekschef, Biblioteken i Borås

TEXT: HELÉN ANDERSSON | BILD: EMMA BERGE-KLEBER

– Ingången var att få till ett större engagemang kring valfrågor och samhällsfrågor bland alla förstagsängväljare som har rätt att rösta, säger Olof Berge-Kleber, bibliotekschef Biblioteken i Borås.

Aha-upplevelse

Biblioteken i Borås var ett av tre bibliotek i Västra Götalandsregionen som deltog i forskningsprojektet Lokal demokrati i en global värld. Tillsammans med Borås Tidning ville de undersöka nya former för samverkan för att öka intresset för demokratiska frågor och stärka den lokala medie- och informationskunnigheten.

En av deras gemensamma idéer var att börja med att besöka olika mötesplatser som familjecentraler och öppna förskolor i några av stadens mer socioekonomiskt svaga områden. Där tog de kontakt med föräldrar och förde samtal om deras engagemang i samhällsfrågor.

– För att göra det mer lätttsamt hade vi bland annat med oss ett valquiz, och det var väl där någonstans vi insåg att kunskapsnivån är väldigt, väldigt låg. Både kring svenska samhället i stort och valfrågor i synnerhet. Många trodde till exempel att Socialdemokraterna var Sverigedemokraterna och tvärtom, och många

kände inte till Borås Tidning över huvud taget. Det var en aha-upplevelse för både oss och Borås Tidning, konstaterar Olof.

Lokal förankring

Samtidigt hade några unga studerande i statsvetenskap sökt stöd från Borås Tidning för att arrangera valevent i ett av de utsatta områdena. En av studenterna, som själv är uppväxt i området, blev snabbt involverad i det pågående projektet och fick fria händer att arrangera ett valevent med politiker mingel och debatt i lokalen Navet på Science center i centrala Borås. Hen bjöd in såväl kommunalråd som riksdagsledamöter från samtliga partier och modererade själv debatten med förberedda frågor. Kvällen blev succé med en publik på nästan 200 personer vilka i princip bara kom från socioekonomiskt svaga områden.

– Här ser man tydligt kraften i att hitta personer med kontakter från områdena, säger Olof och berättar att de senare arrangerade ett liknande valevent i ett annat område. Också här med personer från området som ställde frågor till politiker, och även här en lyckad kväll med många besökare.

– Det bästa med projektet är att vi såg vilken effekt det har när starka profiler från området får arrangera. Att vi involverar dessa individer och stärka dem så att de i sin tur kan stärka andra. Att vi agerar möjliggörare istället för arrangörer. Vi behöver jobba mer på det sättet, konstaterar han.

Fortsättning

Genom att samarbeta stärker såväl bibliotek som den lokala pressen sin roll där båda vill nå ut med allmänbildningsfrågor. Samtidigt, menar Olof, är det inte okomplicerat eftersom tidningen också ska granska biblioteket. Trots detta fortsätter de båda i ett nytt samarbete där de gett några ungdomar fria tyglar att skapa ett tryckt magasin. Ungdomarna kommer från olika typer av områden med det gemensamt att de känner någon typ av utanförskap, och magasinet är ett försök att göra deras röster hörda där de med egna ord ska skriva om relevanta frågor för dem.

– Det är ett försök där vi åter igen är mer möjliggörare än att vi gör allt för dem. Det är ett test och det ska bli spännande att se vart det leder, säger Olof. ■

FAKTA

Forskningsprojektet Lokal demokrati i en global värld initierades av Medier & demokrati som leds av Lindholmen Science Park i Göteborg. Syftet var att undersöka och testa om nya former av samverkan kan stärka invånarnas medie- och informationskunnighet, lokal kunskaps- och nyhetsförmedling samt lokal folkbildnings och opinionsbildning.

Projektet löpte mellan den 1 januari 2022 till och med 31 mars 2023.

KUNGSBACKA

satsar på

DEMOKRATIARBETE

När bibliotekschef Susan Pour funderade över vilken kompetens hon behövde till biblioteket var svaret att satsa mer på informationsförmedlande. År 2021 anställde hon två demokratibibliotekarier och samtidigt föddes projektet Demokratisk Frizon för Alla.

– Arbetet vi gör handlar mycket om att fördjupa förståelsen om vad biblioteken kan göra. Det handlar om en lång förändringsprocess, säger demokratibibliotekarien Ania Szczeklik.

TEXT OCH BILD: ANNSOFIE ANDERSSON

Bibliotekschefen Susan Pour tyckte att biblioteken i Kungsbacka var bra på att jobba med läsfrämjande, men inte lika bra på att arbeta med informationsförmedling. Det blev startskottet för en satsning.

– I dag förväntas det att individen ska kunna göra informationssökning, utan att vi ger dem några verktyg. Vi har alla olika förutsättningar att klara av det och många vet inte om att biblioteket kan hjälpa till, säger Susan.

I samma veva som hon anställde två demokratibibliotekarier, sökte hon pengar från Kulturrådets Stärkta bibliotek till ett projekt som fick namnet Demokratisk Frizon för Alla.

– Den grundläggande tanken var att allt vi planerar inom projektet ska kunna implementeras i verksamheten, oavsett hur mycket pengar vi har, berättar Ania Szczeklik.

Överraskat med föreläsningar

I projektet har man jobbat utifrån informationsförmedlingsperspektivet och fokus har legat kring tre frågor: Varför ska folkbiblioteket jobba med informationsförmedling, på vilket sätt kan man öka förståelsen och kunskapen kring vad demokrati är och hur kan man stärka våra invånare i att vara delaktiga i det demokratiska samtalet.

För att kunna stärka kunskapen om demokrati valde man att jobba med olika typer av föreläsningar. Man bjöd in en rad olika forskare att föreläsa och på det sättet ville man jämna ut tillgången på olika forskningsresultat, så att alla får ta del av det, förklarar Ania.

– Vi har också bjudit in våra kommunala tjänstepersoner att berätta vad de gör på jobbet, för att öka förståelsen för vad man

EBBA WAHLBOM
Demokratibibliotekarie

SUSAN POUR
Bibliotekschef

ANIA SZCZEKLIC
Demokratibibliotekarie

kan och inte kan påverka när man röstar. Förhoppningen var också att minska distansen mellan tjänstemännen och allmänheten.

Forskningsföreläsningarna marknadsfördes och drog folk, men för att fånga en ny publik valde man att lägga övriga föreläsningar under lunchtid, utan att ha annonserat ut dem i förväg.

– Tanken var att lite »anfälla« människor med information och fånga de som var på plats just då, förklarar Ania.

Vill följa invånaren hela vägen

Till valet 2022 sökte man olika samarbetspartners och fann en i Världskulturmuseet. De skapade en miniutställning om demokrati som visades på närbiblioteken i Kungälv. Med den ville man väcka tankar kring vilken värdegrund man har, inte bara prata om hur man gör rent praktiskt när man röstar.

Arbetet med Demokratisk Frizon för Alla har lett till flera samarbeten och en rad aktiviteter. Man har exempelvis skapat valinformation på lätt svenska, bjudit in ungdomar för att visa på vad ett engagemang i en förening eller förbund kan innebära, utvecklat biblioteksrummet efter besökarnas behov och erbjudit utbildning om informationspåverkan.

Lunds universitet, Region Halland och Kungälv kommun är några av projektets samarbetspartners under de gångna tre åren. Demokratibibliotekarien Ebba Wahlbom har extra fokus på ungdomar i sin tjänst. Hon ingår i ett nätverk för förvaltningsövergripande samverkan kring frågor som rör ungdomsdemokrati. Ebba förklarar att hela demokratiarbetet handlar om ett helhetsperspektiv.

SUSAN POUR
Bibliotekschef

– Se till att det är ett tydligt uppdrag, det är A och O. Från chefshåll är det viktigt att det är ett tydligt uppdrag till medarbetare att demokratiarbetet är ett prioriterat område. Se till att det finns utrymme i tjänster att jobba med informationsförmedling.

– Förankra bra i samhället innan du börjar med storslagna projekt. Se till att både invånare och kollegor förstår vad de kan förvänta sig och vad vi kan leverera. Grunden behöver vara stabil. Lås dig inte vid föreställningen att du ska ha alla svar. Jag stöter på att folk är oroliga att de inte har kompetensen om politik och samhällskunskap, det är onödigt. Det finns folk som har svaren om du själv inte har dem.

ANIA SZCZEKLIK
Demokratibibliotekarie

EBBA WAHLBOM
Demokratibibliotekarie

– Våga testa och våga misslyckas. Det blir svårt om man tror att man ska komma med den perfekta lösningen med en gång. Prova dig fram – undersök vilka behov som finns och jobba på att bygga upp uppfattningen om vad biblioteken finns till för. Våga testa nytt och våga testa utanför det fysiska biblioteksrummet.

FAKTA

Demokratisk Frizon för Alla – ett demokratistärkande arbete på folkbibliotek

Projektet har pågått i tre år med start 2021 och slut efter sommaren 2023. Det har finansierats med medel från Kulturrådets Stärkta bibliotek.

Syftet med projektet har bland annat varit att:

- öka förståelsen för hur demokrati och samhället fungerar
- stärka kommuninvånarna i att de kan påverka sin omvärld och uttrycka sina åsikter
- öka kunskapen om biblioteket som kunskapscentrum och informationsförmedlare

– Vi vill jobba med ett helhetsperspektiv, där vi kan följa invånaren hela vägen. Allt från praktiska kunskaper kring hur man ska kunna sålla mellan politiska beslut, till hur går man till väga om man vill engagera sig i en förening eller uttrycka sina egna åsikter, säger hon.

Öppnat upp för dialog

Tre år har gått sedan satsningen på informationsförmedlande och demokrati startade i Kungälv. Frågan är om man kan se något resultat av allt arbete som har lagts ner.

– Jag märker i våra kommunala processer att när det kommer in saker som innan inte var självklart att det skulle hamna hos

biblioteket, nu hamnar hos biblioteket. I dag vet de att vi jobbar med informationsförmedling och har en viktig demokratisk roll, säger Susan.

Ania understryker att man måste skynda långsamt och lägga en grund först. Det är inte läge att ha debattcafé på biblioteket just nu, men det handlar inte om ovilja. Det handlar mer om att man inte associerar biblioteket med den typen av verksamhet.

– Jag har börjat få mail från invånare som har idéer eller färdigheter som de vill dela med sig med andra. Det ska vi förvalta, vi har öppnat för att ha en dialog med invånaren och det har kommit med projektet, säger Ania. ■

ANNA KILDÉN
Bibliotekarie

ELLINORE BLENDBERG
Projektledare

JONNA TINNEVALL
Bibliotekarie

KUNGÄLVVS BIBLIOTEK VILL LYFTA FRÅGOR OM YTTRANDEFRIHET OCH DEMOKRATI

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON | BILD: CATHARINA ÅRMANN HAQVINSSON

En resa till Dawit Isaak-biblioteket i Malmö gav inspiration att göra något liknande i Kungälv. Med hjälp av pengar från Kulturrådet startades projektet Fängslad litteratur och i höst kommer Kungälv's bibliotek öppna upp för samtal kring mänskliga rättigheter, yttrandefrihet och demokrati.

Arbetet med projektet Fängslad litteratur har pågått sedan årsskiftet. Ellinore Blendberg är projektledare och hon berättar att det finns två huvudspår.

– Dels har vi skapat en avdelning med förbjuden litteratur i biblioteket. Där vi har samlat förbjudna böcker, böcker skrivna av författare som är hotade eller fängslade och böcker om demokrati och yttrandefrihet. Sedan har vi en fördjupande programverksamhet där vi kommer att lyfta lite mer specifika frågor i samtal och diskussioner.

Ett projekt som känns rätt i tiden

Anna Kildén är en av bibliotekarierna som nappade på att arbeta med projektet. Hon berättar att de bland annat har besökt Dawit Isaak-biblioteket på studiebesök och fått tips och råd från dem.

– Vi tycker att det här projektet känns helt rätt i tiden. Det har varit positiva signaler från våra kollegor och all biblioteks-personal får fortbildning av i samband med projektet. Alla kommer att vara insatta i yttrandefrihetsfrågor och demokrati-uppdraget, berättar hon.

I mitten av september sätter höstens evenemang i gång och det innebär programverksamhet i form av bland annat författarsamtal. Biblioteket kommer även att uppmärksamma Fängslade

författares dag den 15 nov och Banned Books week i början av oktober. Under hösten har man också besök av Fristadsutställningen, en vandringsutställning som berättar om hur förföljda författare och konstnärer kan få tillfälliga fristäder i Sverige.

Vill gärna ha diskussion

Programverksamheten pågår fram till mitten av november, men den nya avdelningen med förbjuden litteratur kommer att vara permanent. Här kan vem som helst låna, precis om på det vanliga biblioteket.

Projektledaren Ellinore hoppas att satsningen ska göra biblioteket till en arena där man kan ha samtal och debatt om demokrati, yttrandefrihet och litteraturens villkor. Jonna Tinnervall, bibliotekarie som också jobbar med projektet, håller med.

– Nu diskuteras koranbränningarna i media och från USA får vi höra nyheter om att vissa böcker förbjuds på biblioteken. Det känns viktigt att skapa den här platsen för diskussion. Vi är även förberedda på att få eventuell kritik – vad vi har och vad vi inte har i samlingen. Men vi vill ha en diskussion om förbjudna böcker och det fria ordet, det skulle vara roligt om det blev så, säger Jonna. ■

FAKTA

Läs mer:

Blir du nyfiken på att veta mer om Dawit Isaak-biblioteket i Malmö? På noll27s hemsida hittar du ett reportage från det unika biblioteket. Där kan du bland annat läsa om att varje bok har ett exlibris, något som även finns på de förbjudna böckerna i den nya avdelningen på Kungälv's bibliotek.

Gå in på noll27.se och sök på Dawit Isaak-biblioteket!

GEMENSAMMA riktlinjer SKA GE TYDLIGHET OCH SJÄLVFÖRTROENDE

LINA MOLANDER
Bibliotekarie & samordnare
Götene bibliotek
MARIKA LANDENMARK
Bibliotekarie & IT-samordnare
Götene bibliotek

Frågor kring bankärenden, utskrifter, nedladdning av appar och shopping på nätet. Det är bara några exempel på vad allmänheten söker hjälp med på biblioteket. I Götene löste personalen problemen på olika sätt och insåg att de behövde gemensamma riktlinjer för den digitala hjälpen.

– Vi hoppas att det kan ge ett lugn i arbetsgruppen och en tydlighet för låntagaren, säger Marika Landenmark.

TEXT OCH BILD: ANNSOFIE ANDERSSON

År 2019 startades ett Digidelcenter i Götene. Det var ett treårigt projekt som var ett samarbete mellan biblioteket och medborgarkontoret. I dag har verksamheten blivit en integrerad del av det ordinarie arbetet och hit kan allmänheten komma med sina digitala frågor och få hjälp och stöd.

För lite mer än ett år sedan konstaterade bibliotekspersonalen att de behövde en gemensam hållning när det gäller den digitala hjälpen. Att alla löser frågorna på sitt sätt skapar osäkerhet hos personalen och en viss frustration för besökaren.

– Ena dagen får de hjälp med allt möjligt, nästa dag blir de hänvisade någon annanstans. Man skulle vilja kapsla in det till att »i vår roll erbjuder vi den här hjälpen«, det ska inte vara personberoende, säger Lina Molander, bibliotekarie.

Handlar om hjälp till självhjälp

Hösten 2022 påbörjade Lina och Marika arbetet med att nysta i frågorna för att kunna ta fram gemensamma riktlinjer. Frågorna går in i varandra och det är inte helt lätt att reda i vad som egentligen är bibliotekets uppdrag eller hur man ska tolka det. Och hur långt kan ett ärende sträcka sig och vem man kan hänvisa vidare till?

– Vi tänker att bibliotekets uppdrag om folkbildning handlar om hjälp till självhjälp. Om vi hela tiden löser alla problem så löser man inte problemet. Vi lär oss inget heller, säger Marika.

I arbetet har de påbörjat en aktörskartläggning och sammanställt exempel på frågor som de får, hur de oftast hanterar dem och vad de kanske borde göra. De har också tittat på vilka aktörer de har att hänvisa till och samverka med. Nu försöker de matcha frågorna med de aktörerna de har hittat. Exempelvis vill de få till en fungerande kontakt med banken.

– Det finns lagar och regler som säger att om du gör detta så träder du ur din profession, det kan göra en olustig. Om något

– Vi tänker att bibliotekets uppdrag om folkbildning handlar om hjälp till självhjälp. Om vi hela tiden löser alla problem så löser man inte problemet.

blir fel i ett bankärende riskerar du att få ta smällen som privatperson. Med riktlinjer kanske ens självförtroendet i yrkesrollen stärks och man har något att luta sig mot, säger Marika.

Svårare jobb än förväntat

I Götene delar medborgarkontoret och biblioteket både på det digitala stödet till invånarna, men även receptionsdisk inne på biblioteket. Målet är att få till en gemensam riktlinje som tydligt definierar hur långt bibliotekets, respektive medborgarkontorets ansvar, sträcker sig när det gäller det digitala stödet.

Runt årsskiftet hoppas Lina och Marika att riktlinjerna ska vara klara att tas i bruk. Arbetet var inte så lätt som de trodde, det spretade åt olika håll och blev djupare än de hade föreställt sig. De som behöver digital hjälp är inte bara äldre personer – det handlar också om unga som inte kan samhällsstrukturen och om nyanlända som inte vet vart de ska vända sig.

– Jag hoppas att vi är ingången eller början till en del av lösningen på den här typen av samhällsproblem, säger Lina. ■

OVAN: GÖTENE BIBLIOTEK, CENTRUMHUSET. NEDAN: GÖTENE BIBLIOTEK OCH MEDBORGARKONTOR.

JON FÄLLSTRÖM
IKT-pedagog
Umeå stadsbibliotek

»SE INTE riktlinjerna SOM NÅGON MUR«

I Umeå kommun har biblioteken haft riktlinjer gällande digital hjälp sedan två år tillbaka. Den vanliga besökaren har nog inte märkt någon större skillnad, men för medarbetaren har det inneburit ett stöd.

– Det är skönt att veta att det är ok att säga nej till vissa saker, säger Jon Fällström, IKT-pedagog på Umeå stadsbibliotek.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON | BILD: LINNEA AHLINDER

Vad innehåller riktlinjerna?

– I dokumentet handlar det bland annat om att vi definierar vad digital hjälp är och vad syftet är med det. Vi pratar också om hur vi ger digital hjälp, att vi har en handledande roll där vi hjälper besökarna. Riktlinjerna innehåller även en lång lista på vad vi gör, vad vi inte gör och om vi säger nej till något – vad gör vi då. Exempelvis trycker vi inte på besökarens enheter, de ska själva trycka och vi uppmanar dem att våga prova själva. Vi uppmanar dem att inte lämna ut personuppgifter och lösenord och vi värnar deras personliga integritet. Själva målet är »hjälp till självhjälp« och att undvika att hamna i situationer där vi bara släcker bränder.

– En generell regel är att när det gäller pengar, viktiga ansökningar att tolka och fylla i, hantering av e-leg, köp eller hantering av personuppgifter är det nej.

Ni har haft dem sedan 2021 och därmed arbetat efter dem i två år. Hur har det fungerat?

– Jag kan bara prata utifrån mig själv, men för mig är det ett stöd. Det är ok att säga nej till vissa saker, att kunna förklara varför och få nästa steg till vad man gör då. Det är skönt att det är sanktionerat uppifrån och det är tydligt att vi exempelvis inte hanterar pengar. Sedan måste jag säga att det är inte särskilt ofta jag

behöver säga nej, besökaren märker nog ingen skillnad före och efter riktlinjerna.

– En viktig fråga när det gäller det här med riktlinjer är att kunna svara på frågan varför? Varför ger jag inte det här stödet till den här personen, om jag har kunskapen att göra det? Jag tycker att många av de reglerna vi har är av omtanke till den som ber om hjälp. Om en person ber om hjälp med en resa eller en viktig ansökan kan det få stora konsekvenser om det blir fel, då är det bättre för den personen att vi hänvisar vidare.

Tycker du att ni uppfyller bibliotekets uppdrag gällande digital delaktighet när ni jobbar utefter era riktlinjer, mycket handlar ju om att hänvisa framöver vidare?

– Absolut. Vi erbjuder så mycket olika typer av verksamhet som handlar om att öka den digitala delaktigheten och jag tycker inte att riktlinjerna begränsar, de är av hänsyn till våra besökares integritet. Det är väldigt få gånger som man behöver säga nej och de vi möter är oftast väldigt förstående. Nu har dessutom Statens servicecenter flyttat nära stadsbiblioteket i Umeå, så vi kan enkelt hänvisa till dem.

– Om någon har en fråga kring mobil bank-id kan jag förklara vad det är, jag kan visa hur man loggar in och berätta vad man använder det till. Det är bara när det kommer till att göra en överföring

eller betalning måste den personen göra det själv. Då har jag gett kunskapen, men inte tagit ansvar eller utfört åtgärden som personen frågar efter.

Vad har du för råd att ge till andra bibliotek som funderar på att införa liknande riktlinjer?

– Det är viktigt att sätta på pränt vad vi gör och vad vi inte gör, men att inte heller glömma hur vi förklarar. Om vi ska säga nej till saker – vad säger vi då och vart hänvisar vi vidare?

En annan fråga är vad det huvudsakliga målet med att ge digital hjälp på biblioteket är? Vi skulle kunna lösa en persons problem genom att själva bara sitta och klicka, men då tappar vi lärandet. Det är bra om vi får in de aspekterna och riktlinjerna får gärna innehålla metodarbete.

– Sedan tycker jag man kan fundera kring på vilket sätt vi kan hjälpa fler att bli digitalt delaktiga. Om man vill hjälpa någon att bli mer digitalt delaktig, är det bra att fundera kring hur kan vi hjälpa personen att också ställa frågor. Man kanske inte vet vad en podcast är och då frågar man inte heller om det. Hur kan vi utmana och se till att det inte bara blir reaktion på de specifika frågor som besökaren har? Och se inte riktlinjerna som någon sorts sköld eller mur, utan ett sätt att hjälpa folk att bli digitalt delaktiga på ett säkrare och mer effektivt sätt. ■

ANSÖKAN OM TILLTRÄDESFÖRBUD

När lagen om tillträdesförbud på bibliotek trädde i kraft i juli 2022 var Stockholms stadsbibliotek snabba med att ta fram riktlinjer och rutiner för hur man kan arbeta med en ansökan om tillträdesförbud.

TEXT: HELEN ANDERSSON | BILD: PRIVAT

– Vi uppdaterade delegationsordningen och tog fram en blankett till stöd för processen, säger Daniel Forsman, stadsbibliotekarie i Stockholm.

Den nya lagen är en utökad lag där möjligheten att utfärda tillträdesförbud för butiker nu utvidgades till att även gälla badanläggningar och bibliotek, med en särskild formulering om störande beteenden på bibliotek. De rutiner och den blankett stadsbiblioteket i Stockholm tog fram bygger på Svensk Handels process för tillträdesförbud till butiker.

– Det handlar om hur och när vi ska tillämpa en ansökan om tillträdesförbud, säger Daniel som tycker att lagen är ganska tydlig.

– Ordningsstörningar har vi redan många redskap för att arbeta med på olika sätt, så där ser vi inga behov. Utan det handlar om upprepade ordningsstörningar eller om bibliotekspersonal blir utsatta för trakasserier. Och det är två områden av trakasseridelen vi särskilt tagit fasta på. Det är sexuella ofredanden och det är när personal blir utsatt för kränkande särbehandling.

Polisanmälan

Bara några månader efter att lagen börjat

gälla fick Stockholms stadsbiblioteks ansökan om tillträdesförbud för en besökare på biblioteket i Tensta avslag. Anledningen var i korthet att biblioteket delar lokal med ett medborgarkontor dit det inte finns någon lag som begränsar allmänhetens tillgång.

Men det som överraskade bibliotekspersonalen var den omfattande process som inleddes. När en ansökan om tillträdesförbud skickas in till åklagarmyndigheten lämnar de över ärendet till polisen som gör förhör och bildar sig en uppfattning om vad som hänt och utreder om något brott ligger bakom tillträdesförbudsansökan.

– Vi var helt oförberedda på det. För oss handlade det om att skicka en signal till den här personen och stoppa trakasserier mot vår personal, säger Daniel och konstaterar att om det finns en polisanmälan kopplad till anmälan blir den mycket starkare, men att det också kan dra igång en större process med personlig utsatthet som personligt skydd, överfallslarm och andra stödåtgärder.

– Man känner sig väldigt utsatt, så en ansökan om tillträdesförbud är inget man sientriantmässigt skickar iväg.

Dokumentation

Hittills är det relativt få tillträdesförbud på bibliotek som är utfärdade i Sverige, men, menar Daniel, nu när lagen finns och om man har problem, är det ett bra verktyg man inte ska dra sig för att använda.

– Jag tror att det finns en ganska stor enighet kring bibliotekens värde som öppna platser för alla och att man ser på möjligheten till tillträdesförbud som en sista åtgärd. Men när man väl fattar ett sådant beslut ställer det stora krav på att man jobbar med dokumentation som är kopplad till tidigare incidenter och att man är beredd på att det kommer att bli ett antal olika förhör där den man ansökt om tillträdesförbud för ges möjlighet att ifrågasätta. Att både anställda och företrädare för organisationen är beredda på den processen, men att det också handlar om att ta ansvar för biblioteken som öppna och tillgängliga platser för alla och att ta hand om arbetsmiljön för de anställda och för andra besökare. Det är en balansgång. ■

DANIEL FORSMAN
Stadsbibliotekarie i Stockholm

FAKTA

Orsaker till tillträdesförbud kan vara risk för att personen kommer att begå brott i lokalen, allvarligt trakassera någon eller att väsentligt störa verksamheten på biblioteket eller orsaka betydande skada på bibliotekets egendom.

Den som bryter mot ett tillträdesförbud kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Källa: SKR

RUM

FÖR SOCIALA SAMMANHANG

Under 2022 genomförde Tingsryds bibliotek och Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik, NCK, en studie av fyra bibliotek och fyra museum i syfte att se hur bibliotek och museum använder rummet som social arena och hur de kan lära av varandra.

TEXT: HELÉN ANDERSSON | BILD: PRIVAT

ANNA-KARIN KARLSSON
Chef för arkeologienheten, Kalmar läns museum

GUSTAV WOLLENTZ
Arkeolog, föreståndare för NCK

– Medskapande innebär ju att man måste släppa lite på kontrollen och ta några steg tillbaka. Men kommunikation gällande medskapande behöver inte vara svårare än några post-it-lappar på en tavla.

– Vår tes var att museer är rätt bra på att ge folk en upplevelse och att bibliotek är väldigt duktiga på att skapa rum i rummet och få folk att mötas, säger Anna-Karin Karlsson som under studien var biblioteks- och kulturchef i Tingsryd, numera chef för arkeologienheten på Kalmar Läns Museum.

– Vi ville se om de skulle kunna lära av varandra och framförallt hur man utformar rum så att människor lättare kan mötas, tillägger Gustav Wollentz, arkeolog och föreståndare för NCK.

Konkret

I studien besökte de fyra relativt nyrenoverade bibliotek och fyra museer med nyligen omgjorda basutställningar. På plats gick de runt i lokalerna och intervjuade ansvariga för det nyrenoverade och omgjorda, och de säger båda att det blev väldigt tydligt vad biblioteken och museerna skulle kunna lära av varandra.

– Det är väldigt konkreta saker, säger Anna-Karin och berättar om Smålands museum och Utvandrararnas Hus där man har berättarstationer runt Amerikakoffertar. Vid kofferten finns berättelser besökaren antingen kan läsa eller lyssna på, och i kofferten finns kläder att klä ut sig med. En plats där museet upplever att många spontana möten sker, liksom framför små skåp på väggen med bilder eller föremål med Sverigeanknytning.

– Det är ju väldigt enkelt med en plats att samlas kring, att skapa en yta som är något mer än bara bord och stolar. Och väldigt enkelt för bibliotek att göra i till exempel ett läsförmedlande arbete.

– Och museerna i sin tur borde titta på hur biblioteken bygger rum i rummen med flexibla lösningar, säger Gustav. Som till exempel bokhyllor på hjul för att på olika sätt skapa olika mötesplatser. Här har museerna mycket att lära.

Arenor för möten

Både bibliotek och museer är redan idag uppskattade, öppna, sociala mötesplatser i samhället. För att utveckla sina rum menar man i studien att biblioteken ytterligare kan utvecklas till en plats för upplevelser, och museum till en plats för spontana möten.

– Både bibliotek och museer är viktiga för att öka den sociala sammanhållningen och minska utanförskap. Men kanske utnyttjas det inte alltid till sin fulla potential, menar Gustav och önskar att både bibliotek och museer ska bli bättre på att utvärdera värdet av en interaktiv miljö, vad de får ut av det.

– Det är en konstant process att observera, förändra och utvärdera. Det går lite för mycket på känsla ibland om vad som fungerar, så det är viktigt att följa upp och se värdet också med det sociala.

Medskapande

Att våga bjuda in besökare till processen att förändra kan vara en väg till utveckling. Något som förvånade både Anna-Karin och Gustav var den rädsla som framkom när det handlar om medskapande med besökare, och många bibliotek och museer sade sig vara negativa till all kommunikation med besökare.

– De ville inte ha en massa lappar med fula ord som de måste ta bort, säger Gustav som menar att det handlar om kontrollbehov.

– Medskapande innebär ju att man måste släppa lite på kontrollen och ta några steg tillbaka. Men kommunikation gällande medskapande behöver inte vara svårare än några post-it-lappar på en tavla.

– Man är kanske rädd för att trampa på någons ömma tå och väljer hellre bort det medskapande momentet. Rädsla för medskapande är det största problemet för att få fina mötesarenor, säger Anna-Karin och berättar om utställningen Auschwitz. Not long ago. Not far away. på Malmömässan, där ett besök kunde ta cirka tre timmar och där det inte fanns en enda plats för möten eller möjlighet till reflektion.

– Producenterna sade att de valde bort det för att utställningen handlade om ett svårt ämne. Då har rädslan verkligen ställt till med något. ■

FAKTA

Studie – Rum för sociala sammanhang genomfördes 2022 med finansiering av biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg.

Medverkande bibliotek: Tingsryds bibliotek, Karlshamns stadsbibliotek, Stadsbiblioteket i Malmö och Kalmar stadsbibliotek.

Medverkande museer: Smålands museum, Historiska museet i Stockholm, Östergötlands museum samt utställningen Auschwitz. Not long ago. Not far away. på Malmömässan, en vandringsutställning samproducerad av Musealia och Auschwitz-Birkenau State Museum.

ORDFÖRANDE SOM AGERAR *BROMSKLOSS*

I sin roll som ordförande för DIK, facket för kultur, kommunikation och kreativ sektor, ägnar Anna Troberg sina dagar åt opinionsarbete, att sprida kunskap och till möten med politiker. För henne är glaset alltid halvfullt och hon är övertygad om att sektorns engagemang kan göra skillnad i det politiska klimat som råder.

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

ANNA TROBERG

Den svala trappan i gårdshuset på Bondegatan i Stockholm är en behaglig kontrast till sommarvärmen som rådde i maj. Tre trappor upp hittar jag DIK, och i ett av de större mötesrummen hittar jag Anna Troberg bakom sin laptop. Hon avbryter det hon håller på med och undrar om jag vill ha kaffe. Medan kaffemaskinen gör sitt pekar Anna på diskmaskinen bredvid och berättar att hon utan större framgång försökt laga den tidigare under dagen.

– Jag får lite dåligt samvete för jag gillar ju teknik. Men kanske digital teknik lite mer än hemelektronik, skrattar hon medan vi tar oss tillbaka till det svala mötesrummet och sjunker ner i en svart skinsoffa.

Böcker och blogginlägg

Under mina förberedelser inför intervjun med Anna har jag insett att hon är en person med otroligt mycket erfarenheter i sitt bagage. Hon har varit bokförlagschef, verksamhetschef för Wikimedia Sverige, partiledare för Piratpartiet, författare och översättare och hon syns regelbundet på debattsidor och konferensscener.

Med en bred utbildning inom humaniora, och med en stark vilja att jobba med människor och med samhällsfrågor, har skrivande löpt som en röd tråd genom hennes liv där hon bland annat var snabb att haka på trenden med att blogga och bland annat skriva regelbundet på Aftonbladets plattform. Hennes blogg utvecklades snabbt till en skämtblogg som blev oerhört populär, så populär att hon efter några år fick hon en oväntad fråga från en förläggare som ville göra en bok av hennes blogginlägg. Det blev en roman som fick titeln *Chefer från helvetet* och gavs ut under pseudonymen Rosetta Sten. Några fler böcker har det inte blivit och hon menar att hon får utlopp för sitt skrivande på andra sätt.

– Jag skriver nyhetsbrev och jag bloggar och alla debattartiklar skriver jag själv. Och jag lägger ganska mycket tid på att det ska bli en viss verkshöjd även på den typen av texter. Men man ska aldrig säga aldrig. Kanske blir det en roman när jag pensionerar mig.

Socialt patos

Hon säger att hon alltid haft svårt för orättvisor, men att det var i hemmet, via Bra Böckers lexikon, hennes nyfikenhet för omvärlden väcktes.

– När vi såg något på tv som vi inte förstod sa alltid mamma »gå och titta i bokhyllans lexikon«. Så jag lärde mig att om man inte vet eller förstår något är det ditt eget ansvar att ta reda på det. Och beroende på vad det är kan man sedan agera på det. Och det är något som följt med genom livet, och det är en inställning som är viktig för mig.

I ett vidare perspektiv menar hon att om man har turen att vara född i Sverige har man ett försprång mot människor som är födda på andra ställen med andra förutsättningar, och hon tycker att man ska vara medveten om detta och att man kan göra något av det.

– Ser jag något jag tycker man kan göra något åt, då har jag svårt att låta bli.

När internet i början av 1990-talet blev allt vanligare i Sverige insåg Anna att det plötsligt fanns en möjlighet att ha kontakt med människor runt om i världen, att hela världen öppnade sig på ett nytt sätt och att möjligheten att påverka blev så mycket större. Men i takt med att internet utvecklades, växer också den allmänna debatten kring den personliga integriteten, och Anna ger sig in i partipolitiken.

– Jag tycker det är viktig att respektera människors personliga integritet och i Piratpartiet handlade arbetet bland annat om att måna om individers rättigheter till ett privatliv, säger hon och berättar att det till stor del var de frågor hon drev under sin tid som partiledare, samtidigt som partiets parlamentariker drev frågorna i EU.

– Jag har alltid varit politiskt intresserad, intresserad av sakfrågor. Men jag tröttnade på internpolitiken som jag senare förstått ser likadan ut i alla partier. Att det inte handlar om att man har en bra idé man vill folk ska tro på, utan att det handlar om vad man ska tycka för att partiet ska bli omtyckt. Och det blir fel i mitt huvud. Det finns andra sätt att jobba och påverka på, så jag lämnade partipolitiken.

När hon lämnade partipolitiken minns hon att hon sade till en vän att det finns två organisationer i Sverige hon skulle vilja jobba med. Det var Wikimedia, och det var DIK. Båda blev verklighet och hon trivdes bra som verksamhetschef på svenska Wikimedia i två år, men när DIK sökte ny ordförande sökte hon jobbet som hon nu haft sedan 2017.

– Genom Piratpartiet fanns en del sakfrågor som var ungefär de samma som DIK jobbade med, de var ju tidiga att prata om internetfrågor, säger hon och tycker det är lyxigt att få jobba partipolitiskt obundet.

– Jag brukar säga att jag numera är lyckligt partilös, skrattar hon. DIK är ett partipolitiskt obundet förbund, men vi är ett väldigt politiskt engagerat förbund och vi jobbar med frågor som är viktiga för våra medlemmar. Och att vara obunden innebär att man kan söka olika samarbetspartners, pusha utvecklingen och driva sakfrågor mycket bättre.

Livet efter 40

Det är svårt att placera Annas dialekt geografiskt, vilket får sin förklaring när hon berättar att hon är född i Landskrona, men uppvuxen i Borlänge där familjen fortsatte prata skånska. Det var också i Borlänge hon gjorde sin första bekantskap med bibliotek, en bekantskap som präglade hennes bild av bibliotek.

– Under hela min uppväxt fick jag höra att stadsbiblioteket i Borlänge var ett modernt bibliotek att vara stolt över. Jag vet inte hur sant det var, men det var ett hjärta i staden och jag hängde där en hel del. Dessutom är vi nästan jämgamla. Jag fyller 50 nästa år och det ska bli skönt för jag minns aldrig om jag är 48 eller 49, skrattar hon.

Medan vi hämtar lite vatten småpratar vi om det här med att bli äldre, att oväntade saker som att börja springa plötsligt kan bli något nödvändigt. För Anna började det med en viktökning och inköp av ett löpband som i tre år fick agera prylsamlare. När hon till slut började använda det kunde hon inte sluta, och innan hon drabbades av en matförgiftning hade hon sprungit 800 dagar på raken. Nu är

hon uppe i 54 dagar och har lagt till cykling för knänas skull.

– Jag springer, eller cyklar, varje dag. Varje morgon minst två kilometer, helst längre. Jag har alltid varit extremt oatletisk

så hade någon sagt till mig att jag skulle börja springa efter 40 hade jag skattat ihjäl mig, säger hon och berättar om sin nya inomhuscycel som hon kopplar upp på cykelappen Zwift och där hon fått oväntade cykelkamrater från både Tyskland och Nya Zeeland.

– Tekniken passar mig, men det är roligare att springa.

Långsamt arbete

Vi är tillbaka i skinnsoffan och vi pratar om att DIK de senaste åren syns mer i den offentliga debatten och att de på olika sätt försöker påverka de politiska makthavarna. Ett arbete Anna tycker sig se en snöbollseffekt av, att det blir allt lättare att få kontakt med beslutsfattare och hitta samarbeten med andra organisationer.

– Men jag är frustrerad. Allt för många viktiga frågor hanteras med kortsiktiga lösningar och jag tror det ligger mycket i att politiken vill kunna säga att de gjort konkreta åtgärder. Det är svårare med de långsiktiga lösningarna. Då blir det snuttifierat där man lägger mycket energi och pengar på insatser som inte gör jättestor skillnad i det stora hela. Det är

– ... just nu känns det extremt viktigt att agera bromskloss mot den negativa utvecklingen som finns i politiken och som kan förändra hela spelplanen för våra medlemmar, och för hela Sverige. Jag tänker bland annat på armlängds avstånd och angiverilagen.

det politiska spelet. Tyvärr, säger hon och berättar att ett bra exempel är när hon nyligen träffade skolministern som menade att det saknas pengar till skolbiblioteken.

– Och jag menar att det kostar pengar att inte göra något också. Alla är överens om att det är en viktig fråga och skolbiblioteksutredningen var en väl underbyggd och bra utredning. Ändå hamnade den i kylskåpet. Och en utredning kan inte bli hur gammal som helst, då måste man ha en ny utredning. Redan förra skolministern uttalade sig om att det behövs bättre kunskapsunderlag. Man blir ledsen, suckar hon och konstaterar att dialogen med makthavare är jätteviktig, att det är ett långsamt arbete som måste följas upp och att man aldrig får slå sig till ro.

Rätt plats

De sakpolitiska frågorna är jätteviktiga för Anna och för henne är det ingen konflikt mellan det kärnfackliga arbetet och sakfrågorna.

– Hur ska man få en bättre arbetsmiljö och bättre lön om man inte driver politiskt arbete? För mig hänger det ihop. Och just nu känns det extremt viktigt

att agera bromskloss mot den negativa utvecklingen som finns i politiken och som kan förändra hela spelplanen för våra medlemmar, och för hela Sverige. Jag tänker bland annat på armlängds avstånd och angiverilagen. Att vi agerar bromskloss är också en förutsättning för att våra medlemmar ska ha kvar sina jobb, säger hon och tillägger att hon ändå är glad hur de och andra organisationer sluter sig samman och vill göra något bra.

– För mig är det viktigt att vara nära våra medlemmar och lyssna på vad som händer, vad som är viktigt här och nu. Ju bättre kontakt jag har, desto bättre kan jag argumentera för deras sak.

Skulle du kunna tänka dig att gå tillbaka till politiken och jobba med frågorna där?

– Nej, jag vet faktiskt inte vad som skulle kunna övertyga mig om att gå tillbaka till det. Det är faktiskt en sak jag aldrig kommer att ändra mig på. Det känns absolut både mer fruktbart och roligare att jobba så här. Laget framför allt kan bli osunt. Jag vill jobba tillsammans för bra idéer och viktiga sakfrågor. ■

NAMN: Anna Troberg

ÅLDER: 49

FAMILJ: En fru, fem katter och en hund.

BOR: I ett gammalt baptistkapell i Sörmland med predikstol, läktare och rådjur utanför fönsterna.

GÖR PÅ FRITIDEN: Spelar Playstation och tittar väldigt mycket på serier. Jag är ingen allätare och kan se om en serie hur många gånger som helst. Som Killing Eve till exempel och Star Trek och Terminator.

MUSIK DU FÖREDRAR: Jag tycker om väldigt mycket olika. Till exempel skulle jag inte säga att jag tycker om jazz, men jag älskar Monica Zetterlund, jag skulle inte säga att jag tycker om punk, men jag tycker mycket om Nina Hagen, jag skulle inte säga att jag tycker om country, men jag älskar Dolly Parton. Men mina absoluta favoriter är ändå ABBA.

VAD LÄSER DU: Precis som med serier läser jag gärna om mina favoritböcker. Som till exempel The passion av Jeanette Winterson, den brukar jag läsa en gång om året. En bok jag vill passa på att tipsa på är Emma Donoghue och Haven.

KURIOSA: Jag är väldigt förtjust i loppisar och auktioner. Två av mina favoritköp det senaste året är en dykarhjälm och en gammal flygplanspropeller.

VAD ÄR DINA SOMMARPLANER: Jag ska renovera fönster och bygga en hundgård.

Gott & blandat

Du vet väl att du kan läsa noll27 på webben? På noll27.se finns senaste numret, alla tidigare nummer och fler artiklar.

TRYCKFRIHETSFÖRORDNINGEN utsedd till världsminne

Den svenska tryckfrihetsförordningen från 1766 har utsetts till världsminne av Unesco. Förordningen var först i världen och innebar både rätten att uttrycka sig fritt och att ta del av allmänna handlingar. I dag bevaras det unika källmaterialet på Riksarkivet och Kungliga biblioteket.

Ett världsminne är ett dokument eller en samling i ett arkiv eller bibliotek, som är av stort värde för mänskligheten. Sedan tidigare finns sju världsminnen i Sverige: Alfred Nobels familjearkiv, Astrid Lindgrens arkiv, Dag Hammarskjölds samling, Emanuel Swedenborgs arkiv, Ingmar Bergmans arkiv, Silverbibeln och Stockholms stads byggnadsritningar.

NYA Digiteket

Som en del av Kulturrådets läsförmedlingsprojekt lanserade Digiteket i maj läsförmedlingsläsresurser på sin plattform.

I ett pressmeddelande läser vi att nya Digiteket ska spegla en mognad i frågorna, och det poängteras att det inte innebär att de ursprungliga uppdragen gällande digital kompetens och MIK, medie- och informationskunnighet, kommer att prioriteras ner.

KUNGLIGA BIBLIOTEKETS PRESSARKIV VÄXER

Nu finns alla Kungliga bibliotekets, KBs, svenska dagstidningar fram till 1906 i digital form, tillgängliga för alla att ta del av. Sammanlagt innehåller tjänsten nu 6,6 miljoner sidor från närmare 1 500 tidningar och tidskrifter. Tidningarna spänner över 260 år och kommer från hela Sverige.

Nästa årsmöte blir INTE i Dubai

På Svensk biblioteksförningens webbplats läser vi att det under årets bibliotekskonferensen WLIC i Rotterdam, beslutades att nästa årsmöte för IFLA inte kommer att hållas i Dubai. Det var efter att en så kallad »counter motion« gällande när och var nästa General Assembly, årsmöte, ska hållas, som motionen gick igenom.

– Det var helt fantastiskt när motionen gick igenom med hela 76 procent av rösterna. Fast egentligen är jag inte förvånad. Bibliotekarier är demokrater, säger Miriam Nauri, bibliotekschef på Karolinska Institutet, som lämnade in motionen.

KB och Svensk biblioteksförning tar AVSTÅND

Vid ett extra styrelsemöte i juli beslutade Svensk biblioteksförning styrelse att inte acceptera IFLAs beslut att arrangera den internationella bibliotekskonferensen WLIC 2024 i Dubai. Förningen kommer inte heller att delta på plats eller stötta medlemmar som i normala fall vill delta under WLIC.

Även Kungliga biblioteket har valt att inte ställa sig bakom beslutet i den rådgivande omröstning som

IFLA initierat bland sina medlemmar.

– Det är en stor besvikelse att IFLA väljer att fortsätta lägga sina möten i länder med brister i mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Jag är bekymrad över utvecklingen i IFLA. De behöver bli mer medvetna i sina val för att undvika att bli ett redskap för andras agendor, säger Helene Öberg, ordförande Svensk biblioteksförning, på föreningens webbplats.

noll27

Vill du ha noll27?

Du kan få noll27 hem i brevlådan eller till din arbetsplats. Beställ en prenumeration på redaktionen@noll27.se

Nästa nummer

Nästa nummer av noll27 kommer ut i december 2023.

Gunnar Wetterberg är historiker, författare och samhällspolitisk debattör. Han är med i panelen för SVT-programmet Fråga Lund, och säsongerna 2019 och 2020 vann han TV-tävlingen På spåret tillsammans med Parisa Amiri.

Här skriver han om bibliotekets framväxt som en viktig och central del av den svenska demokratins historia.

Om jag hade ett bibliotek...

Så verkar många ha drömt för 100–150 år sedan. I det framväxande moderna Sverige blev biblioteken en liten men viktig del av många människors och rörelers strävan efter kunskaper, bildning och erkännande. Präster grundade sockenbibliotek, nykterhetsloger, fackföreningar och arbetarorganisationer ordnade bibliotek för sina medlemmar.

Det är en viktig och central del av den svenska demokratins historia. Ja, inte bara demokratins – hela samhällets, inte minst näringslivets.

Ibland talar historikerna om »funktionell läskunnighet«. Det betyder att man kan använda det man läser för att förändra sin verklighet. Det var ett nytt slags läskunnighet, som bredde ut sig från mitten av 1800-talet.

Långt dessförinnan var många människor »formellt« läskunniga. Under 1600-talet tog kyrkan som sin uppgift att lära sockenborna att läsa. När jag skrev Prästerna (Bonniers, 2022) lärde jag mig mer om denna väldiga bildningsinsats. Kyrkan var inte nöjd med att barnen samlades kring klockaren efter gudstjänsten för att lära sig katekesen utantill. De borde kunna läsa texten på egen hand.

Ibland nämner historieböcker i förbifarten att yngre präster, klockare och avdankade soldater fick uppgiften som lärare. Men i själva verket hände det mesta i hemmen. Vid många husförhör antecknade prästen noga hur mycket var och en av hushållets medlemmar kunde läsa och skriva. Ofta var kvinnorna mer

läskunniga männen. Det verkar ha varit kvinnornas uppgift att lära barnen läsa. (Däremot var fler män än kvinnor skrivkunniga. Det var en färdighet som man behövde när man gjorde upp affärer, och i dem var det oftast männen som var inblandade.)

Men läskunnigheten stannade vid katekesen och psalmboken. Det var kunskaper som egentligen bara hade deltagandet i gudstjänsten som syfte.

Under 1800-talet förändrades detta. En viktig förklaring var att man började kunna göra papper av trä. Först genom att riva träet i fibrer, sedan genom att koka fibrerna till massa. Papperet blev mycket billigare än det förut hade varit, och det gjorde att tidningar och böcker kunde tryckas och spridas i mycket större upplagor än förr.

Mycket av litteraturen var religiös, men det var inte bara den etablerade kyrkans skrifter. Redan när Gustav Vasa beställde en svensk bibelöversättning på 1520-talet varnade biskop Hans Brask kungen. Om folk kunde läsa på egen hand skulle de kunna få för sig att tolka de heliga böckerna på egen hand, utan ledning av prästerna. Ett par hundra år senare fick den katolske biskopen rätt. I början av 1700-talet spirade pietismen kring andaktsböckerna, och på 1850-talet slog väckelsen ut i full blom.

Snart fick läskunnigheten långt vidare verkningar. Bönderna prenumererade på de nya tidningarna, som spred nya lantbruksrön, men också tips om markna-

BILD: VIKTOR FREMLING

der. På 1850- och 1860-talen blev svenska bönder indragna i den dåtida europeiska energikrisen. Paris och London hade vuxit sig så stora att det krävdes enorma mängder hästar, men de franska och engelska bönderna fick inte fram tillräckligt med foder. Då blev svenska bönder rika på den havre som de odlade på sina magraste marker. Bibanor till de nya stambanorna hämtade den dyra grödan från de mest avlägsna tassemarkerna. Det var tidningarna som spred kunskapen om de nya affärsmöjligheterna.

Men ännu viktigare blev tidningarna och böckerna som verktyg när allt fler människor sökte sin rätt och krävde makt över vardagen. När böckerna blev fler och billigare hade fler råd att skaffa dem, men ännu viktigare blev biblioteken. Genom att gå samman i föreningar som grundade egna bibliotek blev kunskapen tillgänglig för ännu fler.

Och med kunskaperna kom makten över vardagen. Den har vi biblioteken att tacka för.

Gunnar Wetterberg

PORTO
BETALT

AVSÄNDARE:
Förvaltningen för kulturutveckling
Vänerparken 13
462 35 Vänersborg

